

РОЗДІЛ 4

МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПРАВО ТА ПРАВО РОЗВИТКУ

Бакалінська О. О.

к. ю. н., доцент

*Київський національний
торгівельно-економічний університет*

ДОБРОСОВІСНІСТЬ – ПРИНЦИП МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Визнання того, що парадигма природного права може і повинна бути використана для характеристики правових явищ, спричинило за собою конкретні наслідки. Перш за все, це стало поштовхом до активного освоєння багатств не тільки правової, але й філософської думки, «що оперує категоріями вищого смислового порядку», природні права були проголошені основою конституційного статусу особистості, підставою для обмеження державної влади, що підкреслює їх надправовий характер, а «початковим, первинним, спонукальним мотивом і обставиною при формуванні прав і свобод людини, яким суспільство має дотримуватися, є вимога відображення в законах природних властивостей людини»[1].

Становлення добросовісності як правового поняття традиційно пов'язується з римським правом, яке на ранньому етапі розвитку було пройняте суворим формалізмом: діяло не те, що було бажане, а те, що було визначене. З розвитком економіки виникла необхідність коригування цивільного права, внаслідок цього юристи почали посилалися на вимоги людяності та совісті, що дозволяло формально правильні вимоги розглядати як такі, що не заслуговують захисту через явну недобросовісність позивача.

Більшість держав визнають існування двох різних підходів до визначення добросовісності з об'єктивної і суб'єктивної сторони. Суб'єктивна добросовісність, як правило, стосується знань про факти або їх відсутність, має значення для речових прав і гострої полеміки не викликає. Істотні суперечки стосуються об'єктивної добросовісності, що представляє собою невизначений стандарт,

який дозволяє суддям застосовувати право на основі вільного судового розсуду. У такому вигляді добросовісність визначається в якості принципу, доктрини або концепції і отримує застосування, в першу чергу, в договірному праві.

В теорії і практиці інших національних правопорядків добросовісність розглядається в якості загального принципу права. В даний час принцип добросовісності отримав загальне визнання [2]. Він закріплений у Статуті ООН та інших важливих міжнародних актах. Цей принцип знайшов своє відображення у Віденській конвенції 1969 р.: в її Преамбулі підкреслюється загальне визнання, яке отримав принцип добросовісності, а в п. 1 ст. 31 йдеться про необхідність дотримуватися добросовісності при тлумаченні договорів. Отже, договір повинен тлумачитися відповідно до звичайного значення, яке слід додати термінам договору в їх контексті, а також у світлі об'єкта і цілей договору [3]. Принцип добросовісності закріплений в законодавстві багатьох держав. Проте, тлумачення цього поняття та його застосування в національному праві окремих країн відрізняється. В країнах романо-германської правової системи, використовується більш широкий підхід до обов'язку дотримуватися добросовісності, тобто цей обов'язок поширюється як на укладення контракту, так і на його виконання. У державах загального права використовується більш вузький підхід, тобто обов'язок дотримуватися добросовісності відноситься тільки до виконання контракту.

Всі спроби доктринального з'ясування сенсу поняття – добросовісності в правовій доктрині Європи в більшості випадків зводяться до вказівки на синоніми. У правовій науці добросовісність стосовно договірних правовідносин визначається виходячи з розуміння, яке було притаманне римському праву. Вказується, що добросовісність – вірність наданим обіцянкам. В джерелах зазначається, що сумлінний – це той, хто веде себе чесно і щиро. У німецькому праві для позначення добросовісності використовується вираз *Treu und Glauben* – вірність і довіра. Тут «*Treue*» означає вірність, лояльність, достовірність, надійність, а «*Glaube*» – усвідомлення довіри та впевненості. *Treu und Glauben* передбачає стандарт чесно, вірно і продуманої поведінки, дотримання інтересів іншої сторони, а також захист розумної (обґрунтованої) довіри. Підкреслюється, що *Treu und Glauben* включає в себе: вимогу

чесності та добросовісності, яка знаходить своє вираження в поведінці особи, що відповідає соціальним і моральним стандартам, що існують в суспільстві і певним очікуванням партнерів; за загальним правилом в процесі своєї діяльності особа при здійсненні своїх прав і обов'язків має приймати до уваги інтереси учасників цивільного обороту [4].

Віденська Конвенція ООН «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» 1980 р. не містить визначення поняття добросовісності. Науковцями цей факт пов'язується переважно з тим, що поняття «добросовісність» є складним з точки зору визначення, оціночним поняттям [5]. М. Г. Розенберг відносить до критеріїв добросовісності наступні: надання партнеру достовірних відомостей про себе та про юридичну особу, від імені та в інтересах якої виступає представник; надання достовірної інформації про товар, що є предметом угоди; поставка товару вільного від будь-яких прав і вимог третіх осіб, зокрема, права і вимоги, що засновані на промисловій або іншій інтелектуальній власності, і межах, передбачених ст. 41 і 42 Конвенції 1980 р.; здійснення своїх прав без порушення охоронюваних законом інтересів інших осіб; дотримання правил ділової етики; прийняття необхідних заходів для належного виконання договірних умов [6].

Вимога дотримуватися добросовісності у міжнародній торгівлі отримало закріплення і в Принципах УНІДРУА [7]. Добросовісність і чесна ділова практика розглядаються в якості однієї з основних ідей, закладених в Принципах. Відповідно до Принципів УНІДРУА сторони зобов'язані діяти відповідно до прийнятих в практиці міжнародної торгівлі добросовісності і чесної ділової практики (ст. 1.7) Пункт 2 цієї статті забороняє сторонам виключити або обмежити цей обов'язок. Отже, принципи добросовісності і чесної ділової практики в Принципах УНІДРУА мають імперативний характер [7].

У Принципах європейського договірної права [8], особливе місце відводиться принципу добросовісності (ст. 1:105). Передбачається, що кожна сторона зобов'язана діяти відповідно до цього принципу, і сторони не можуть обмежити цей обов'язок. Крім того сторони можуть вільно укладати договори та встановлювати їх зміст (ст. 1:102). Дії сторін вчинені всупереч принципу добросовісності, є підставою для визнання договору недійсним. Відповідно

до принципу добросовісності в європейському праві здійснюється тлумачення договорів. Добросовісність визнається підставою виникнення обов'язків сторін договору. Зокрема, ст. 6: 102 передбачається, що крім встановлених положень договір за умовчуванням може містити положення, які визначаються виходячи з: а) намірів сторін; б) природи і мети договору і в) принципу добросовісності.

На нашу думку, слід виходити з того, що добросовісність немає єдиного визначення, що це та ідея, принцип чи поняття, яке має здатність набувати розширене, а в окремих випадках і якісно нове тлумачення. Це – поняття, яке для різних людей в різні періоди, в кожному національному правопорядку набуває власне значення та семантичне пояснення. Принцип добросовісності в договірних відносинах визначає правила поведінки учасників договору і саме через їх дії цей принцип «наповнюється» змістом [9].

Література:

1. Воеводін Л. Д. Юридический статус личности России. М., 1997. С. 65
2. Новикова Т. В. Понятие добросовестности в российском гражданском праве. Дис. к. ю. н. – Краснодар 2008. – С. 25
3. Викторова, Н. М. Конвенция ООН о договорах международной купли-продажи товаров 1980 г.: толкование и применение национальными судами государств М 2006. – С. 99.
4. Цит. по: Новицкий И. Б. Принцип доброй совести в проекте обязательственного права. // Вестник гражданского права. Научный Журнал. № 1. Т. 6. 1906.
5. Попова А. В. Понятие принципа добросовестности в обязательственном праве: европейские и российские подходы // Юрист. 2005. № 9. С. 2.
6. Розенберг М. Г. Международная купля-продажа товаров (Комментарий к правовому регулированию и практике разрешения споров). М.: «Статут», 2003. С. 44.
7. Кукин А. Соотношение Принципов УНИДРУА и Венской Конвенции международной купли-продажи товаров // Законодательство и экономика. 2000. № 4. С. 48.
8. Комаров А. С. Венская конвенция 1980 г. Принципы УНИДРУА// Венская конвенция ООН 1980 г. К 10-летию ее применения Россией. М.: Статут, 2001. С. 10.
9. Lando O., Beale H. The principles of European contract law. Part I: performance, nonperformance and remedies. London, 1999// http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm